

बाढी र डुवानबाट परेको असरलाई न्यूनीकरण गर्न मत्स्य कृषक/व्यवसायीहरूले अपनाउनु पर्ने उपायहरू हालैको अविरल वर्षाले देशका तराई क्षेत्र लगायत विभिन्न भागमा आएको बाढी, डुवान, कटान एवं पहिरोको कारण धनजन र अन्य कृषि क्षेत्र लगायत माछा र माछा पोखरीमा व्यापक क्षति पुगेको अवस्था छ।

क) क्षतिका प्रकृतिहरू विभिन्न रिपोर्टहरूबाट तपसिल अनुसार रहेको पाईएको छ।

- १ पोखरीहरूमा आवश्यकता भन्दा बढी पानी भरिएको।
- २ पोखरीको डिल भत्केको र कतिपय पोखरी नै भत्केको।
- ३ माउ माछा, भुरा माछा एवं खाने माछा बगेर गएको।
- ४ पोखरीमा हिलो र धमिलो पानी पसेको।
- ५ कतिपय मत्स्य ह्याचरीका संरचनाहरू र नर्सरी पोखरी भत्केको।

ख) माछा पोखरीमा बाढी पसेपछि पोखरी तथा माछामा पर्न सक्ने प्रभाव/असरहरू निम्न हुन सक्छन्-

- १ पोखरीको डिल वा पोखरी नै भत्कन सक्ने।
- २ पोखरीमा स्टक माछाहरू बगेर जान सक्ने।
- ३ पोखरीमा बाढीको हिलो धमिलो पानी पसी माछाको श्वास-प्रश्वास प्रक्रिया अवरोध भई माछा मर्न समेत सक्ने।
- ४ माछालाई चोटपटक लागी रोग लाग्न सक्ने।
- ५ धमिलो पानी तथा बादलका कारण अक्सिजनको कमी भएर माछालाई प्रतिकूल अवस्था भई माछा मर्न समेत सक्ने।
- ६ मरेको माछा वा अन्य जीवजन्तु सडेगलेर पानी दुषित भई हानिकारक ग्यास (एमोनिया आदि) को मात्रा बढी भई माछालाई नकारात्मक असर वा मर्न समेत सक्ने।
- ७ जङ्गली माछा र अन्य प्रतिपक्षि जीवहरू पोखरीमा प्रवेश गरी पालनमा रहेको माछालाई नकारात्मक असर पार्न सक्ने।
- ८ पोखरीमा प्राकृतिक आहारको मात्रामा एक्कासी कमी आउन सक्ने।
- ९ नयाँ बनेका पोखरीका डिलहरू राम्ररी दहो (Compact) नहुने हुँदा भत्कन सक्ने संभावना बढी हुने।

ग) बाढी पश्चात (Post Flood) को अवस्थामा मत्स्य पालक कृषक/व्यवसायीहरूले माछा पालनमा तत्कालका लागि गर्नु पर्ने व्यवस्थापकीय उपाय/कार्यहरू

- १ पोखरीमा पानीको स्तर ओभरफ्लो हुने अवस्था भए वा पानीको वहाव हुने पोखरीको डिलमा माछाको साईज भन्दा सानो मेश साईज भएको जालीले वा स्थानीय स्तरमा उपलब्ध हुने सामग्री (बाँस, खर आदि) बाट छेकवार बनाई पोखरीको डिलमा घेरा हाली वा संभव भएसम्म तत्काल डिल मर्मत गरी माछा बग्नबाट जोगाउने।
- २ एक्कासी पोखरीको पानीको सतह घटाए पोखरीको डिलको भित्री भाग भत्किई डिलमा क्षति हुन सक्ने हुँदा सक्शन पाईपबाट साईफन गरेर वा पम्प सेट/मोटरबाट पानी बिस्तारै घटाउने।
- ३ पानीको प्रवेशद्वार र निकासद्वारमा जाली राखी दुरुस्त पार्ने।

- ४ पानीको धमिलोपन घटाउन उपलब्धताको आधारमा निम्न रसायनहरूको प्रयोग गर्ने।
- फिटकिरी (आल्मुनियम सल्फेट) १० मि.ग्रा. प्रति लिटर पानीको दरले मिसाउने (प्रति कट्टा ३.५ के.जी.)।
  - वा
  - घर पोत्रे चुना १५-२० के.जी. प्रति कट्टा।
- ५ स्थिति सामान्य भई पोखरीको वातावरण अनुकूल नहुञ्जेल दाना नदिने।
- ६ माछालाई सुरक्षित स्थानमा सार्नुपर्ने वा विक्री गर्नु पर्ने अवस्था बाहेक माछालाई तनाव दिने वा चलाउने काम नगर्ने।
- ७ पानीमा अक्सजनको कमी हुन सक्ने हुँदा पोखरीको पानीलाई एरिएटर वा अन्य उपायबाट चलायमान गराउने तर हालको अवस्थामा डिल कमजोर भएको हुँदा डिललाई पानीको अधिक दबाव नदिने।
- ८ पोखरीमा जङ्गली माछा तथा प्रतिपक्षी जीवहरूको प्रकोप अरु समयको भन्दा बढी हुन सक्ने भएकोले प्रतिपक्षी जीवहरूको प्रकोपबाट माछा जोगाउन स्थानीय स्तरको उपायहरू अपनाउने।
- ९ बाढीले पुरै भत्केका पोखरी बाहेकका पानी भरिभराउ भएर ओभरफ्लो भई माछा बगेका पोखरीमा समेत माछा रहने गरेको विगतका अनुभवबाट थाहा भएकोले स्थिति सामान्य भएपछि जाल तानी आफ्नो पोखरीमा रहेका माछा यकिन गर्ने।
- १० अनिकालमा बीउ जोगाउने भनाईलाई स्मरण गर्दै संभव भएका उपाय अपनाई माछा भुराको व्यवस्था गर्ने र सकेसम्म ठूलो साईजको भुरा पोखरीमा स्टक गर्ने।
- ११ मेरेर बिप्रेको माछालाई विक्री वितरण र उपभोग नगर्ने। त्यस्ता माछा सुरक्षित स्थानमा गहिरो खाडल खनी गाड्ने।
- १२ नजिकका मत्स्य प्राविधिक वा सम्बन्धित निकाय (मत्स्य विकास निर्देशनालय, मत्स्य विकास केन्द्र, जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, स्थानीय तह) मा सम्पर्क गरी आवश्यक प्राविधिक जानकारी लिने र आफ्नो क्षतिको विवरण जानकारी गराउने।

घ) आगामी दिनमा मत्स्य कृषक/व्यवसायीहरूले बाढी लगायतका जोखिमलाई न्यूनीकरण गरी मत्स्य पालन व्यवसायमा अपनाउनु पर्ने अन्य उपाय/कार्यहरू

- १ माछा र सम्बन्धित संरचनाको अनिवार्य बीमा गर्ने।
- २ माछा पोखरी निर्माणका लागि स्थल छनौट (Site Selection) गर्दा प्राविधिक सिफारिश अनुसार गर्ने।
- ३ डिल, प्रवेशद्वार, निकासद्वार, गहिराई, स्लोप लगायतका प्राविधिक मापदण्ड पुरा गरी पोखरी निर्माण गर्ने।